

Posudek habilitační práce Renáty Bojničanové Ramonismus a jeho ohlas v slovenskej literatúre

Práce romanistky/hispanistky dr. Renáty Bojničanové metodologicky vychází z moderní podoby literární komparatistiky, v podstatě z jejího široce literárního a kulturního modelu s využitím její genetické varianty; materiálově je rozkročena mezi španělskou a slovenskou literaturou v podstatě meziválečného období 20.-30. let, mezi díla romanopisce, novelisty, dramatika a básníka Ramóna Gómeze de la Serna Puig (1888-1963) a slovenského prozaika Ivana Horvátha (1904-1960). Analýzy se týkají především Sernova/Ramónova románu *Nepravděpodobný doktor* a Horváthova románu *Nepravděpodobný advokát*, ale i jiných děl s důrazem na zvláštní poetiku a styl (ramónismus) a stručné, gnómické aforistické útvary - greguerías.

Již na počátku třeba uvést, že jde o práci původní, hlubokou, psanou se znalostí věci a také určitou pozitivní emocí, práci faktograficky důkladnou, metodologicky propracovanou, neboť založenou na tradicích středoevropské komparatistiky se zvláštním zřením k tradici d'urišínovské rozšířené o práce M. Bátorové a dalších.

Autorka je s dílem Ramóna dobře obeznámena (nejsa hispanistou, nevím, jak tohoto autora zkráceně pojmenovat, zda Ramón nebo Serna nebo Gómez; autorka ho jmenuje buď celým jménem, nebo někde dává přednost „Sernovi“, což ovšem potom stěží vysvětlí původ pojmu „ramónismus“). V španělském prostředí mají rádi individualizované poetiky (viz např. góngorismus) místo pojmového začlenění individuálního jevu do širší typologie. Ramónismus bychom mohli nazvat iracionální a fantazijní transformací realismu, greguerías zase jako aforistické gnómy (veršované, jednověšové nebo prozaické). Zde se tedy střetáme s jedním problémem knihy, a tím je užší materiálový pohled na oba zkoumané jevy. Na jedné straně stojí španělská, na druhé slovenská literatura. Je zřejmé, že oba jevy vycházejí z tradic národní literatury, současně však oba autory sblížuje jakési evropský kosmopolitismus zosobněný Paříží a Francií jako tehdejší průsečíku kultur. Bojničanová tedy bere francouzskou kulturu jako kadlub, v němž se scházejí různé evropské jevy, neboť když tam přichází Ramón Gómez de la Serna, potkává tam řadu svých krajanů, jistě kromě Picassa a Dalího také Ortegu y Gasset, Gabriela Míróna, Vincenta Blasca Ibáñeze nebo Miguela de Unamuna. Je zřejmé, že tito lidé byli představiteli moderny a avantgardy a že se Serna ještě

odrážel od klasického realismu, který nějak transponoval do moderny; někdy se tento typ tvorby užívá pojem „invertovaný realismus“.

Kulturní Francie byla křižovatkou tehdejšího evropského umění a místem, kde se Horváth seznámil se Sernovou tvorbou, která na něho přímo geneticky působila. Jejich osudy byly podobné a je dobře, že autorka znovu zohlednila a docenila pozapomenutou biograficko-psychologickou metodu, když ukazuje, jak z osobnosti autora a jeho osamělé a tragické pozice vyrůstá i do jisté míry solitérství jeho díla: Ramón Gómez de la Serna zůstal v Argentině od počátku španělské občanské války a tam také mnohem později zemřel, Horváth se politicky angažoval a nakonec na to doplatil politickým procesem a vězněním a rok po propuštění umírá uštván režimem, jemuž se rozhodl sloužit, i když možná s výhradami.

Ten problém spočívá v tom, že moderna a avantgarda a jevy příbuzné jsou jevem celoevropským, jež nelze vymezit dvěma literaturami a pařížskou kulturní křižovatkou. Ostatně za Francií se často skrývá někdo jiný, což vlastně její roli jen podtrhuje: dadaismus ve Švýcarsku zakládá Rumun se slovanským příjmením Tristan Tzara, později milenec vzdělané české herečky Nataši Gollové, proslulý Guillaume Apollinaire je Wilhelm Albert Włodzimierz Apollinaris de Wąż-Kostrowicky: statek jeho rodiny se nyní nachází v Bělorusku (pol. Nowogródek, bělorus. Novagrudak, rus. Novogrudok), mluvit o vlivu ruských výtvarných avantgardistů v Evropě, jako byli Kazimir Malevič nebo Vasilij Kandinskij či Mark Chagall by bylo zbytečné. Jinak řečeno: je tu ještě širší kontext, a to středoevropský a slovanský a slovanská moderna a avantgarda jako taková, tedy souvislosti s českou literaturou i středoevropským česko-německým prostředím především (to i zde citelně chybí, zejména souvislosti Horvátha a Kafky, Durycha apod.: ostatně Ramón Gómez de la Serna byl do češtiny pravidelně překládán, nejdříve v katolické Nové Říši Josefa Floriana, později v Aventinu i jinde, přítomnost Horvátha v Praze také netřeba připomínat, znovu v poslední době, mezitím 1969, 1985 *Co vykřikují gregerie*, 1985, přel. Josef Forbelský), jistě i s polskou modernou, zvláště se skamandrity: ukazuje se, že levicoví avantgardisté co do poetiky tolik neprotiřečili ani katolickým modernistům; najdeme tam i silné izoglosy v různých národních literaturách. Ostatně – ačkoli je to jistě náhoda - Ramónovou manželkou byla původem Ruska Luisa Sofovich. A zvláště pro Slovensko důležitý maďarský prvek středoevropský, např. tvorba Košičana (Kassa) Sándora Máraie (před časem jsem vedl doktorskou disertaci Marty Pató, roz, Dršatové, *Sándor Márai jako středoevropský spisovatel?* (2012).

http://is.muni.cz/th/237963/ff_d/Sandor_Marai_jako_stredoevropsky_spisovatel, kde mimo jiné využívá módního pojmu tzv. literárních polí Pierra Bourdieua, starého modelu, jenž se uplatnil mnohem dříve v lingvistice.

Jinak řečeno: relativní vymezenost španělsko-slovenská zprostředkovaná Paříží by se tak mohla rozevřít do šíře i hloubky, jež by byla dosti inspirativní a pomohla by posílit komparativní dominantu práce i různost komparatistických koncepcí, které takto ulpěly na genetické linii a spojitostech tematologických a stylových.

Autorka pochopila svého Španěla zcela správně jako experimentátora, člověka stojícího na hranách epoch, jako talent mnohostranný a hlavně žánrově tvárný (musela přitom dávat pozor na terminologické šarády spojené se španělskými slovy „novela“ ve významu román, novela spíše jako „novela corta“, tedy krátký, malý román).

Nehledě na jistou absenci slavismů a středoevropanství je kontext, v nichž jsou oba autoři a jejich poetiky zkoumány, atraktivní a plodný: je to expresionismus, zmíněný invertovaný realismus, silné prvky moderny. Autorka ve svém zkoumání pečlivě posoudila všechnu podstatnou literaturu o Horváthovi i Sernovi, zejména podrobná je její znalost španělské literatury, ale i jiné, která se autora týká. Přesně ukazuje, jak se oba spisovatelé podobají i složitou, zpožděnou recepcí svého díla, i tím, že se vlastně své slávy nedožili: jejich tvorba byla za jejich života hodnocena rozporně, často spíše negativně, rozhodně po nástupu frankismu ve Španělsku a v Československu 50. let 20. století. Škoda, že se autorka v duchu názvu knihy nezabývala více i jinými jevy v slovenské literatuře, které by analyzovaly přínos ramónismu, ale i tak je její analýza průkazná.

Podstatný je také metodologický zisk, který z práce přirozeně vyplývá: ukazuje, že kulturologická komparatistika nemusí být dominantním proudem současného srovnávacího myšlení, že podstatné jsou také prvky biograficko-psychologické, poetologické a stylové, tedy to tradiční, co zůstává – v modernizované podobě – dodnes silou literární komparatistiky, která se otvírá i jiným druhům umění, což je zvláště v případě moderny charakteristické.

Habilitační spis je tedy dvojklanný: je přínosný pro literárněvědnou hispanistiku tím, že ukazuje působení významného španělského autora na literaturu z jiného kulturního a literárního okruhu, současně je důležitý pro literárněvědnou slovakistiku, neboť prezentuje vnitřní procesy probíhající často jako spodní proud v slovenské literatuře, jež vytvářely potenciální vrstvy schopné přijmout cizí podněty. Literární komparatistika se dnes poněkud vzdálila svým praktickým úkolům a funkcím: jejím hlavním posláním není jen teoretizovat,

ale skrze teorii fungovat jako nástroj hlubšího poznání národních literatur, ale i nadnárodních celků.

Na základě výše uvedených skutečností plně doporučuji, aby na základě habilitační práce *Ramonizmus a jeho ohlas v slovenskej literatúre* a její úspěšné obhajoby před Vědeckou radou FF UK byla dr. Renátě Bojničanové udělena vědecko-pedagogická hodnost docentky v oboru teorie literatury a dějiny konkrétních národních literatur.

V Brně 13. 10. 2016

Prof. PhDr. Ivo Pospíšil, DrSc.